

בענין מורא מקדש

כך מלמדנו מהר"ל במשנה חביב אדם שנברא בצלם כי בשנים מתגלה צלם האלקים באדם בזיו הפנים ובקומה הזקופה, שתי מדות שהיו למתנת חלקו של הגאון ר' יצחק זצ"ל שבגללן הי' דמות נערצת עלינו בימי הנעורים וגם אח"כ עת התקרבו אליו יותר וראינו איש תפארת במלא כוחות הרעצת ויפי הנפש תמיד בלבו הארת הפנים המופלאה והקומה הזקופה, וי להאי שופרא דבלי בעפרא ונטל עמו כל החמודות. הנני מעלה על הכתב ענין שאת עיקרו אמרתי לפניו לפני שנים רבות והיתה זו פגישה ראשונה של קרבה וחיבת שעה ראשונה מחבבת עלי את הדברים להקדימם.

אריז"ל 1234567

אריז"ל 1234567

דאותו גלוי מיוחד של מדת נוראותו ית' המתגלה במקדש ובזמן החורבן סבר ירמיה דאין גלוי למדה זו וא"א לשבח לקב"ה אלא במדות הנוהגות בפועל באותה עת. היא עצמה דין מורא מקדש ולא ממקדש אתה מתירא אלא ממי שצוה על יראתו, והיינו דבמקדש נצטוינו במורא שמים מיוחד המתגלה במקדש ולזה בחורבנו סד"א כמו דסבר ירמיה נכרים מקרקרין בהיכלו אי' נוראותיו כלומר דאותה מדת נורא לא מתגלה בחורבנו וממילא ליכא חובת מורא, והנה הילפותא משמירת שבת היא כפשוטו דכשם ששמירת שבת אין לה שום הגבלות ותנאים ואינה תלוי' בשום דבר כך מורא מקדש קיים לעולם ואינו תלוי בדבר, אך בראב"ד בתו"כ קדושים פ"ז ז"ל ומה שמירת שבת לעולם כי הוא לא נתלה במקדש ועוד מצינו אזהרתו ושמירתו קודם בית המקדש עכ"ל, והיינו דהילפותא היא במסוים דכשם ששמירת שבת לא תליא בקיום המקדש כך מורא מקדש הוא אף בזמן שאין בהמ"ק קיים, והדברים מתוסרי ביאור דמה ענין שבת לקיום המקדש וצ"ב. והנה ביראים סי' ת"י (בישן צ"ח) מנה למצוה בפ"ע מורא שבת וז"ל, כשם שצוה הקב"ה לתת מורא וכיבוד למקדש כך צוה לתת לשבת שהרי הוקשו זה לזה דכתיב את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, ומהו מורא שבת שיחשוב אדם בלבו לכבד את השבת

פ"ז מה' ביהב"ח ה"א מ"ע ליראה מן המקדש שנא' ומקדשי תיראו ולא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו, ובה"ז אע"פ שהמקדש היום חרב בעוונותינו חייב אדם במורא כמו שהי' נוהג בו בבנינו וכו' שנא' את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם שאע"פ שחרב בקדושתו עומד, וכבר תמהו רבים (עי' טו"א מגילה כ"ח וערל"ג יבמות ו' ועוד) הרי קי"ל דקדושת המקדש לא בטלה וכמש"פ לעיל בפ"י הי"ד ואמאי צריכין להיקש לשמירת שבת לחייב במורא אף בחורבנו, ובאמת שבלשון הרמב"ם עצמו מבואר שהרי הוסיף שאע"פ שחרב בקדושתו עומד וזה הרי ודאי לאו מהך היקשא דשמירת שבת ילפינן (ודברי הטו"א שם צ"ג) והיינו דאף בחורבנו מקדש הוא דבלא"ה לא שייכא כלל הילפותא משמירת שבת שהרי השבת לעולם שבת היא, ואפ"ה בעינן למילף למורא מקדש משמירת שבת וצ"ע.

והנראה בזה דהנה ביומא סט, ב איתא למה נקרא שמן אנשי כנסת הגדולה שהחזירו עטרה ליושנה, אתא משה אמר ה"א הגדול הגבור והנורא, אתא ירמיה ואמר נכרים מקרקרין בהיכלו אי' נוראותיו לא אמר נורא עיי"ש, ושם בתו"י ע, א ד"ה שאלמלא הביאו מירושלמי דמגילה דאמר ירמיה אין נורא אלא בביהמ"ק דכתיב נורא א' ממקדשיך ופשוט

מוריה, שנה עשרים ושש, גליון ז-י (שז-שי), אלול תשס"ד

לשמש עד שיעשה מחיצה בפניו ויבדילנו למקום בפ"ע וה"נ במחנה אסור עד שיבנו לו אהל ומקום קבוע עיי"ש, ובאמת שד' תוס' תמוהים מהיכי תיתי לאסור לכל ישראל בכ"מ מפני שהארון אינו במקומו וצ"ע.

ויעויין בע"ח בשער מיעוט הירח פ"ג שכתב שם דארון אותיות נורא והיינו דמדת נורא המתגלה מלמעלה נקראת אצלנו מתתא ונעשה מנורא ארון עיי"ש"ה, הרי מבואר דעיקר גילוי מדת נורא הוא בארון [כידוע מתוספתא סוף קרבנות דההבדל בין משכן לבמה גדולה הוא כשאין הארון במקומו ואז חשיבא במה גדולה ולעיל הבאנו ד' הירושלמי דאין נורא אלא במקדש דכתיב נורא א' ממקדשיך ועיקר מה דמשוי לי' למקדש הוא הארון]. והנה בברכות כב, א תניא והודעתם לבניך ולבני בניך וכתוב בתרי' יום אשר עמדת לפני ה"א בתורב מה להלן באימה וביראה וברתת וזיע אף כאן וכו' מכאן אמרו הזבים וכו' מותרים לקרות בתורה וכו' ולשנות אבל בעלי קריין אסורים. וברש"י ד"ה מכאן אמרו כל הטמאים מותרים בתורה שאף הם יכולים להיות באימה וברתת אבל בעל קרי אינו אלא מתוך קלות ראש וזחות הדעת, עכ"ל. וכשמדת נורא שולטת ומתגלה בעולם בזמן שביהמ"ק קיים אז מתגלה בעולם מדת והא' עשה שיראו מלפניו, וכשהארון שלא במקומו דאז אין גילוי למדת נורא כמבואר, אסור לכל ישראל להתעסק בדבר שאינו אלא מתוך קלות ראש וזחות הדעת דאז הרי זו יציאה לגמרי מן המדה והבן.

והנה בפסחים סז, ב איתא דאר"י בעל קרי משתלח חוץ לשתי מחנות וילפינן לה שם מקרא דזב וכל זב לרבות בעל קרי, והרמב"ם בהלכות שלוח טמאים בפ"ג מביאת מקדש לא הביא דין זה ושם בה"ג האריך בזה קצת המל"מ וכן בפ"ז הט"ו מביהב"ח והביא שם ד' הרמב"ם בפ"ח ביהב"ח ה"ז דמבואר שם להדיא דבע"ק אסור בהר הבית ומ"מ בעיקר דין שלוח טמאים השמיטו, וראיתי בחזון

ולשמור ולהיות חרד על הדבר ולא מן השבת אתה ירא אלא ממי שהזהיר על השבת, עכ"ל. ועיי"ש בתועפות ראם שהביא מסמ"ק מצוה ו' שגרס בברייתא דיבמות ו, ב נאמרה שמירה ומורא בשבת ונאמרה שמירה ומורא במקדש וכו' ועייין בתענית ח, ב ואר"י שמש בשבת צדקה לעניים שנא' וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפי', וברש"י יראי שמי שומרי שבת. הרי דמצווין אנו מלבד שמירת שבת גם להיות ירא וחרד לכבודה ולשמירתה של שבת וזו נקראת יראת שמו ית' ועייין רמב"ם פ"ל ה"ב משבת דבכלל כבוד השבת להיות יושב בכבוד ראש יעיי"ש. והן הן דברי הראב"ד שהרי כיון דבחורבן ביהמ"ק סבר ירמי' דאין יותר גילוי למדת נורא בבריאה, ואין לשבח לקב"ה במדה שאינו נוהג בה כעת הי' אפשר דאף יראת שמו דשמירת שבת דהיינו אותה המדה הנקראת "ושמך נורא על כל מה שבראת" אינה מתגלה, ולזה אמרו מה שמירת שבת לעולם כלומר דין המורא דשמירת שבת קיים לעולם גם בזמן החורבן אף מורא מקדש קיים גם בתורבנו.

והנה בערובין סג, ב וגמירי דכל זמן שארון ושכינה שרויין שלא במקומן אסורים בתשמיש המטה ושם בתוד"ה כ"ז הקשו דגבי עובדא דאורי' החתי הי' ארון שלא במקומו דכתיב הארון וישראל ויהודה יושבים בסוכות ואדוני יואב ועבדי אדוני על פני השדה חונים ואני וגו' עם אשתי ותי' דשני ארונות היו והארון שבו שברי לוחות הי' יוצא עמהם במלחמה והוא אינו אוסר כי עיקר קביעותו היא גם לצאת במחנה ורק הארון של זהב שמקומו בבית קה"ק הוא אוסר כשיוצא חוץ למקומו, ומבואר בדבריהם דהאיסור הוא על כל ישראל באשר הם כשאין הארון במקומו ועיי"ש בהגהות ר"י עמדין שתמה מאד וכ' שדבר זה זר הוא מאד ולא נהירא כלל וכל האיסור הוא רק לאנשי המלחמה שהם עם הארון במחנה וכל המחנה חשיב כבית שיש בו ס"ת שאסור

נחום פ"א כלים מ"ו שכתב דבע"ק אסור בהר הבית מדין מורא מקדש כשם שאסור בת"ת משום קלות ראש וזחות הדעת, והנה מפורש ברמב"ם בפ"ז ה"ז מביהב"ח הנ"ל אע"פ שהמקדש היום חרב בעוונותינו חייב אדם במוראו וכו', לא יכנס אלא למקום שמותר להכנס לשם, אמנם שם דין מורא מקדש תל מתוך האיסור כניסה לא כן בע"ק עצם כניסתו סתירה היא למורא מקדש וכל איסורו הוא מלתא דקלות ראש וכמו דאסור בת"ת, ומבואר בדברי הח"נ דאיסור בע"ק אינו מדין שילוח טמאים כלל ולא מדין טומאתו נאסר אלא משום השם בע"ק אף שדין טומאתו הוא כמגע שרץ כדתנן בסוף זבים, ולהכי לא הביאו הרמב"ם בדין שלוח טמאים וכל איסורו הוא משום הסתירה למורא שבו ודו"ק.

והנה כתיב בסוף מגילת איכה על זה הי' דוה לבנו על אלה חשכו עינינו על הר ציון ששם שועלים הלכו בו אתה ה' לעולם תשב כסאך לדור ודור למה לנצח תשכחנו תעזבנו לאורך ימים השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם כי אם מאס מאסתנו קצפת עלינו עד מאד. ולהבין סדר הפסוקים וענינם דהנה ירמ' מקונן גם על עצם החרבן וגם על סילוק מדת נורא שלא אמר נורא כי אין מתגלה מדה זו יותר ועל זה מקונן, על זה הי' דוה לבנו על אלה חשכו עינינו. וברש"י על המפורש במקרא שלאחריו על ששם הר ציון ושועלים הלכו בו, ונראה דהכי פירושו שם הר ציון הוא החרבן עצמו, ושועלים שהלכו בו, נראה לבאר דהנה סוף החמשה דברים שאירעו בט"ב הוא כל' הרמב"ם פ"ה תענית וכו' ביום המועד לפורענות חרש טורנוסרופוס הרשע [ממלכי אדום] את ההיכל ואת סביביו לקיים מה שנאמר ציון שדה תחרש. ולהבין מהו עומק החרבן בזה נראה דהנה אי' בפסחים פח, א ואמר ר"א מאי דכתב והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר

ה' אל בית אלקי יעקב, אלקי יעקב ולא אלקי אברהם ויצחק אלא לא כאברהם שכתוב בו הר וכו' ולא כיצחק שכתוב בו שדה וכו' אלא כיעקב שקראו בית וכו' עיי"ש, ובעודו הר קראו יעקב בית וכאן הוא עומק החרבן שחרש טורנוסרופוס את ההיכל לקיים מש"נ ציון שדה תחרש, כלומר דחייל חרבן גם על מה שיעקב קראו בית וחזר להיות שדה. והנה בגמ' סוף מכות ברבותינו שהיו עולים לירושלים וראו שועל שיצא מבית קה"ק והתחילו הם בוכים ואמרו מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה, וע"ז ענה ר"ע שבשועל שיצא מבית קה"ק מתקיימת נבואת אורי' לכן בגללכם ציון שדה תחרש עיי"ש. והנה ביעקב כתיב מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים. וכבר נשמע בי' מדרשא ומטו בה משמ' דמרן הגרי"ז זללה"ה דהך מה נורא המקום הזה הוא הדין דמורא מקדש ומבואר א"כ דמורא מקדש תליא בשם בית אלקים וכשאנו אלא שדה ליכא לדין מורא, ונמצא דהך קינה דשועלים הלכו בו שע"ז מתקיים ציון שדה תחרש כד' ר"ע בזה נחרבה מדת נורא ועל הר ציון ששם הוא החרבן ושועלים הלכו בו הוא סילוק מדת נורא והמשך הפסוקים הוא אתה ה' לעולם תשב כסאך לדור ודור, כלומר החרבן עצמו אינו אלא על הבית אבל עצם המקדש קיים לעולם דקדשה לעת"ל דהשכינה אינה בטלה אתה ה' לעולם תשב, כסאך, כדכתיב כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו, לדור ודור, למה לנצח תשכחנו תעזבנו לאורך ימים דבלא מדת נורא הרי נתבאר בגמ' יומא סט, ב דאין אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות, השיבנו וגו' היינו שתשוב ותתגלה מדת נורא שעל ידה יכולים אנו להתקיים ומסיים כי אם מאס מאסתנו וגו' דלדעת ירמ' נסתלקה מדת נורא ואינה מתגלה עוד ולהכי לא אמר נורא כמבואר.

מוריה, שנה עשרים ושש, גליון ז-י (שז-שי), אלול תשס"ד